

Nehc'ül-Belağa'nın bir kaç meşhur şerhi

<"xml encoding="UTF-8?">

Nehc'ül-Belağa'nın bir kaç meşhur şerhi

Şii ve Sünni bir çok alimler H. 6. Asırdan günümüze Arapça veya Farsça olarak Nehc'ül-Belağa'ya bir çok şerh yazmışlardır. Bunlar yaklaşık 350 şerh olup günümüzde de hala devam etmektedir.

Zamanımızda en meşhur olanı ise Ehl-i Sünnet alimle-rinden olan İbn-i Ebil Hadid'in Şerh-u Nehc'il-Belağa kitabıdır. İbn-i Ebil Hadid H. 655 veya 656 yılında Bağ-dat'ta vefat etmiştir. Bu değerli eserini son Abbasi halifesi Mu'tasım'ın şii veziri olan İmad'ud-Din İbn-i Alkame için 20 cilt halinde şerh etmiştir. Bu şerhin Nehc'ül-Belağa'nın en iyi şerhi kabul etmişlerdir.

İkinci olarak da İbn-i Ebil Hadid'in çağdaşı olan büyük şii alimi İbn-i Meysem Behrani'nin yazdığı şerhtir. Ayrıca da Mısır el Ezher üniversitesinin reisi olan Muhammed Abduh'un yazdığı şerhtir. Muhammed Abduh daha çok Nehc'ül-Belağa'nın zor kelimelerini açıklamaya çalışmış ve çok da güzel bir önsöz yazmıştır. Ayrıca Mirza Habibullah Hui de 14 cilt halinde Nehc'ül-Belağa'yı şerh etmiştir.

Günümüz alimlerinden Hacı Şeyh Muhammed Taki Şuşteri de Behc'us-Sebağa adında 14 cilt halinde Arapça olarak Nehc'ül-Belağa'yı şerh etmiştir. Bu şerh araştırma, yenilik ve buluşlar açısından Nehc'ül-Belağa'nın diğer şerhlerinden daha üstündür.

Geçen çeyrek asırda İran'da Nehc'ül-Belağa'nın yaygın bir şöhret elde etmesine neden olan şey Merhum Cevat Fazıl'ın yazdığı, Sohenan-i Ali adlı serbest bir uslub ile yapılmış tercümedir. Nehc'ül-Belağa'nın bu tercümesi defalarca basılmıştır. Ayrıca Merhum Seyyid Ali Naki Feyz'ul-İslam'da Nehc'ül-Belağa'yı tercüme ve özel bir şekilde şerh etmiştir. Feyz'ul-İslam'ın bu tercüme ve şerhi diğer Farsça tercüme ve şerhlerden daha meşhurdur. Bu güne kadar Milyonlarca cilt basılmış ve satılmıştır. Bu kitaptaki Merhum Hacı Tahir Hoşnvis-i Tebrizi'nin hattı da kitaba ayrı bir güzellik katmıştır.

Mısır'ın Çağdaş alimlerinden, el-Ezher üniversitesi mezunu, Lübnan'da oturan ve orada Üniversite üstadlığı yapan doktor Suphi Salih'in Nehc'ül-Belağası da bu sa-hada yapılmış son işlerden biridir. Nehc'ül-Belağa'yı bu vesileyle evrenselleştirmiş ve özellikle Arapça bilenler arasında yaygın hale getirmiştir.

Süphi Salih'in Nehc'ül-Belağa'sı özel bir öneme sa-hiptir. Yıllarca süren bu çalışması neticesinde Nehc'ül-Belağa için çok kapsamlı bir fihrist hazırlamıştır. Hiç kimse onun kadar güzel ve derin bir çalışma ortaya koyamamıştır.

Nehc'ül-Belağa'nın ve Şerhlerinin vakfedilmesi

Bir çok tarihi kaynaklarda ve dini kitapların fihristinde de görüldüğü gibi sürekli bir takım hayır sahipleri Nehc'ül-Belağa ve şerhlerinin nefis hat nüshalarını bir medreseye veya oradaki talebelere vakfetmiştir. Kur'an'dan sonra bu tür vakfedilen kitapların başında Nehc'ül-Belağa gelmektedir. Bu gerçekten de övülecek ve takdir edilecek bir şeydir.

Zira o zamanda hatta bu gün bile bir çok Medrese mescid ve kütüphaneleri kitap alımı hususunda yeterli bir bütçeye sahip değildir. Hayır sahiplerinin katkı ve yar-dımlarını beklemektedir. Dolayısıyla ilim Ehlinin Kur'an, Nehc'ül-Belağa, Sahife-i Seccadiye ve şerhlerine olan ih-tiyacını bilen hayır sahipleri genele faydalı olsun diye onu gerekli yerlere vakf ediyorlardı.

Böylece hem kitapları korunuyor ve hem de vakf edenler sevaba ulaşıyorlardı. Özel bir geçmişe sahip olan Nehc'ül-Belağa'nın bir çok nüshaları bu vakf edilen nüshalardır. Bu da hayır sa-hiplerinin ne kadar dini eserleri koruma düşüncesinde ol-duklarını, İslam'ın kültür ve ilmin yayılması için çalıştık-larını göstermektedir. Bu övülmesi gereken düşünce tar-zının toplumumuzda da yaygın hale gelmesini ümid edi-yoruz.

Nehc'ül-Belağa'nın Nefis Nüshaları

Merhum Seyyid Abdulaziz Tabatabai

1-) H. 469. Yıl Nüshası

Muarreb Huseyn b. Hasan el-Mueddeb'in Nesh hattıyla H. 469 Zilkade ayında yazılmıştır. Bu nüsha tashih ve mukabele edilmiş olup edebi ve lügavi Özet ta'lik ve haşiyeleri de haizdir. Bu

nüsha en nefis ve en eski nüs-halardan biridir. İki cüze ayrılan bu nüshayı Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Bendar adlı şahıs şii olan fakih eslah Ebu Abdillan el-Hüseyin'e okumuş ve 11. Asırda Riyaz'ul-Ulema kitabının sahibi olan Mirza Abdullah efendinin kütüphanesinde bulunmuştur. Bu kitabın ikinci cildinde yazarın biyografisi dört defa tekrar edilmiştir. Bu nüsha Kum şehrindeki Ayetullah'il-Uzma Necefi Meraşı'nın kütüphanesinde 3827 numarada korunmakta-dır. Ve bu kütüphane tarafından filmi alınarak yayınlan-mıştır. (Fihrist-i Kitaphane/10-206)

2-) H. 485. Yıl Nüshası

Adnan b. İbrahim el-Birmali hattıyla H. 485 Ramazan ayının 20'si Pazartesi tarihli nüsha... Bu nüsha İsfahan'daki Allame Seyyid Muhammed Ali Revzati'nin kütüphanesinde mevcuttur. 3-) H. 494. Yıl Nüshası

Fazlullah b. Tahir b. Mutahhar Huseyni hattıyla H. 494 4 Recep tarihli nüsha... Bu nüsha bir defadan fazla bazı bilginlere okunmuştur. Bu nüshada lugavi haşiyeler, Ali b. Ahmed b. Muhammed Fençkerdi Nişaburi'nin güya kendi eliyle yazdığı kasidesi de göze çarpmaktadır. Bu nüsha Doktor Ruknuddin Nasiri'nin kütüphanesine ait olup Allame Şeyh Hasan Said Tahrani tarafından ofset halinde basılmıştır. 4-) 5. Asır Nüshası

Bu nüsha Bağdat Üniversitesinde doğu dilleri bölümü başkanı ve edebiyat fakültesi üstadı olan Doktor Hüseyin Ali Mahfuz'un kütüphanesindedir. (Me'hed'ul-Mehtutat'il-Arabiyye dergisi, Kahire, c. 6, s. 47) 5-) 5. Asır Nüshası

Bu nüsha da tashih edilmiştir ve baş sayfaları düş-müştür. Sonunda ise Yakup b. Ahmed ile oğlu Hasan b. Yakub'un notları mevcuttur. Bu nüshayı Allame Seyyid Hibetullah Şehristani'nin kütüphanesinde görmüştüm. 6-) 5. Asır Nüshası

Bu nüsha da bir çok haşiyelere sahiptir. Bu haşiyelerden bazıları sonradan ilave edilmiş ek sayfalarda yazılmıştır ve müellifin nüshasından nakl edilmiştir. Bu nüsha Tahran Sipehsalar Medresesinin kütüphanesinde 3083 numarada korunmaktadır. (Fihrist-i Kitaphane: 155 ve 737)

7-) 5. Asır Nüshası

Bu nüsha da Bağdat'da alimlerden birinin kütüphane-sinde mevcuttur. Mürşid dergisinde (Yıl 2, sayı 2, H. 1346) zikr edilmiştir ve yaklaşık iki yıldır Londra'ya nakl edilmiş olup bazı Iraklıların yanındadır.

8-) 5. Asır Nüshası

Oldukça değerli bir Nüsha olup sondan bir kaç sayfa düşmüştür. Fakih Sehl b. Emir er-Rekkaki'nin, Hasan b. Yakub b. Ahmed'in hattından H. 483, Cemadi'el-Ahir ta-rihiyle mukabelede bulunduğu belirtileri ilk sayfasında göze çarpmaktadır. Bu yazının Hasan'ın hattıyla mı olduğu veya hattından öykülendiği bilinmemektedir. Bu nüshada Seyyid Ali ateşinin şahsi kütüphanesinde olup Yezd şehrinde korunmaktadır. Bu nüshanın resimleri Ayetullah'il-Uzma Necefi-i Meraşi'nin kütüphanesinde mevcuttur.

9-) 5. Veya 6. Asır nüshası

Bu Nüsha Hasan b. Zeyd Hasani Al-i Zebare-i Beyhaki'nin hattıyladır. Bu nüsha Muhammed emin Şeyh Ali Ulumi'nin Yezd şehrindeki şahsi kütüphanesinde ko-runmaktadır. (Neşriyye-i Kitaphane-i Merkezi-i Danişgah-i Tehran 4/450)

10-) 5. Veya 6. Asrın Nüshası

Muarreb (harekeli) ve nefis nüsha beşinci veya altıncı asra aittir. Bu nüsha Muhammed Emin Hanci'nin Tah-ran'daki şahsi kütüphanesindedir. (Mecellet-u Ma'hed'ul Mehtutat, Kahire, 3/59)

11-) Beşinci veya Altıncı Asır Nüshası

Kufi hattıyla yazılmıştır ve bazı sayfaları düşmüştür. Bazı eksikliklerinin giderilmesine rağmen yine de nakıstır. Bu nüsha da eski şura meclisi kütüphanesinde 8059. rumarada korunmaktadır.

12-) 510 yıl Nüshası

Bu Nüsha da Gufranmeab Muntazil'ul Eman'ın Lekehnu'daki kütüphanesinde korunmaktadır. Fotografisi Meşhed Üniversitesi ilahiyat fakültesinde ve Kum'da Ayetullah'il Uzma Gülpekanî'nin kütüphanesinde 32/40 numarada kayıtlıdır.

13-) 512. Yıl Nüshası

Bu nüsha üstad Seyyid Muhammed Muhit Tabatabai'nin kütüphanesindedir ve ez-Zeria 24/413'de adı geçmektedir.

14-) 525. Yıl Nüshası

Allame Şeyh Ağabozorg Tahrani bu nüshayı Seyyid Muhsin Keşmiri-i kitap Furuş'un yanında

görmüş ve onu ez-Zeria 24/413'de tanıtmıştır.

15-) 529. Yıl'da okunan Nüsha

Bu nüshayı Mecid'ud Devle Ebu Muzaffed Muhammed bin Zeynul Abidin Ebi'l İzzi Ahmed bin Celaluddin Ebil Muzaffer Muhammed bin Abdullah bin Cafer adlı şahıs Musaddık bin Hasan bin Hüseyin'in ya-nında okumuş ve Recep 529'da bunun diğerleri yanında da okunması için icazet vermiş ve defalarca mukabele ve tashih edilmiştir. Bu kitap Ayetullah'il Uzma Necefî Meraşî'nin kütüphanesinde 2310 numarada korunmakta-dır. (Fihristi Kitaphane 6/292)

16-) 538 yıl Nüshası

Bu nüsha Ali bin Ebil Kasım bin Ali el Hacc hattıyla 538. Yılın Şaban ayının ortalarında yazılmış ve edip Efzeluddin Hasan bin Fadar-i Kummi'nin nüshasıyla mu-kabele ve tashih edilmiştir.

17-) 544. Yıl Nüshası

Muhammed bin Muhammed Ahmed'en Nakib Hattıyla 544 yılı Sefer ayında Sebzevar şehinde yazılmıştır. Adeta Ebu Yusuf Yakmub bin Ahmed Nişaburi'nin nüshası üze-rinden yazılmıştır ve bu yüzden de nüshanın sonunda onun hattıyla iki beyt şiir de not düşülmüştür.

Bu nüsha tashih ve mukabele edilmiş ve sayfa haşiye-lerinde tashih ve bilağ eserleri göze çarpmaktadır.

Birinci sayfa ile sonlardan bir kaç sayfa da düşmüştür. Bu nüsha Fazıl Han medresesinin kütüphanesinde olup Astan-i Kuts-i Rezevi kütüphanesine nakledilmiştir. Orada ise 13847 numarada korunmaktadır. Resimleri Tahran üni-versitesi merkez kütüphanesinde 2136 numarada mev-cuttur. (Fihrist-i Faziliye s. 85; Meşhed Kütüphanesi s. 500; Fihrist-i Mikro Filmha-i Kitaphane-i Merkezi, 1/396)

18-) 553. Yıl Nüshası

Abul Cebbar bin Hüseyin bin Ebil Kasım Hacı Ferahani hattıyla ve H. 553 yılı Cemadiyel Evvel ayının 19'u Çarşamba günü Seyyid Ziyauddin Ebi er-Rıza Fazlullah bin Ali bin Abdullah Hasani (Ravendi)'nin nüshası üzerinden gezmek için gittiği Ravend'in Cuskan köyünde yazılmış daha sonra kendisine okunmuş ve okunması 554 yılı Cemadiy... ayının Perşembe günü sona ermiştir.

Bu nüsha Rıza Hindistan Rıza Rampur kütüphanesi 1190 numarada korunmaktadır. (Fihrist-i Kitaphane 1/631) Mikrofilimleri ise Tahran Üniversitesi kütüphanesinde 5046 numarasında

mevcuttur. (Fihrist-i Mikrofilimha-i Kitaphane-i Merkezi 3/226)

19-) H. 556 Yılı Nüshası

H. 556 yılında Muhammed İbn-i Muhammed İbn-i Abbas-i Kumi'nin hattıyla yazılan bu nüsha mukabele edilmiş ve ondan sonra Seyyid Fazlullah b. Ali Hasani (Ravendi) H. 571 yılında onu okumuş ve sonunda Ali İbn-i Meysem-i Behrani'nin hattına H. 643 yılında bir takım faydalı eklemeler yapılmıştır.

Bu nüsha Irak'ın Bağdat kütüphanesinde 3784 numa-rada korunmaktadır. (Fihrist-i Kitaphane, Edebi kitaplar bölümü, s. 642)

20-H. 565 Yılı Nüshası

Muhammed İbn-i Said-i Ameri'nin hattıyla 12 Şaban H. 565 12 Şaban Cuma akşamı yazılmıştır. (sonunda müellifin nüshasından bir şeyler eklenmiştir) Fenckerdi tarafından bu kitaba bir takım notlar düşürülmüştür.

Bu nüsha Bağdat kütüphanesi müzesinde (el-Müthef'ul-Iraki) 356 numarada korunmaktadır. (Fihrist-i Kitaphane, Edebi kitaplar bölümü, s. 624 ve Mesadir-u Nehc'ül-Belağa, c.1 s. 188-192)

21-)H. 566 Yılı Nüshası

Bu nüsha da Süleyman b. Mahmud b. Muhammed b. Keraber el-Bedri hattıyla H. 566 Şevval ayının 11'i Per-şembe günü yazılmıştır. Abdussamed Hanefi'nin hattıyla yazılan Haşiyeleri de H. 925 yılı Ramazan ayında yazıl-mıştır. Bu nüsha Mülk-Tehran Milli kütüphanesinde 874 numarada saklanmaktadır. (Fihrist-i Kitaphane, Arapça Nüshalar bölümü, s. 786) Mikrofilimleri ise Astan-i Kuds-i Rezevi kütüphanesinde mevcuttur.

22-)568 yılı Nüshası

Ali b. Muhammed b. Ebi Said b. Mansur'un hattıyla H. 568 yılı Rebi'ul-Evvel ayında yazılmıştır.

Bu Nüshayı İstanbul Süleymaniye kütüphanesinde Reis'ul-Kuttab kütüphanesinde 442 numarada gördüm.

23-) 573 yılı Nüshası

Bu nüshada Kufi hattıyla karışık nesh hattıyla yazıl-mıştır ve sanki bu tarihten önce yazılmıştır. Asıl sayfalardan sonra yazılmış olması gereken son sayfada H. 573 14 Şaban Salı günü tarihi kayıtlıdır. Kitabın Farsça tercümesi de satırlar arasında nestalik hattıyla yazılmıştır. Bu tercüme

de en eski tercümelerden biri olsa gerek. Dolayısıyla bu nüsha büyük bir öneme sahiptir. Bu nüsha Tahran Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde 4876 numarada korunmaktadır. (Fihrist-i Kitaphane, 14/3917)
24-) 588 Yılı Nüshası

Ahmed b. El-Müeyyed b. Abdulcelil c. Muhammed'in güzel hattıyla H. 588 yılı Recep ayında haşiyedeki talik ve şerh ile birlikte yazılmıştır. Bu nüsha da Çesterbin-i Deblen Kütüphanesinde 5451 numarada korunmaktadır. (Fihrist-i Kitaphane, 7/132)
25-) 591 Yılı Nüshası

Bu nüsha Tahran Milli Kütüphanesinde A/1843 nu-marada korunmaktadır. (Fihristi Kitaphane 10/422)
26-) 6. Asır Nüshası

Bu nüsha Tahran'da Fahraddin Nasuri Emini kütüpha-nesinde mevcuttur. (Mecelle-i Ma'hed'il Mahtutat, Kahire, c. 1, s 37-55)
27-) 6. Asır Nüshası

Bu nüsha da kitabın ilk cüzü olup tashih mukabele ve bilağa dair işaretleri de bulunmaktadır. Bu nüsha Ayetullah'il Uzma Necefi-i Meraşi'nin kütüphanesinde 3573 numarada korunmaktadır (Fihrist-i Kitaphane 9/360)
28-) 6. Asır Nüshası

oldukça nefis olan bu nüsha alimlerden bir kaç kişiye okunmuş bilağ işaretleri yazılmış Mirza Abdullah İsfahani Riyazul Ulema kitabında bu nüshadan defalarca istifade etmiş ve icazetlerini nakletmiştir.

Kutbuddin Sait bin hibbe-i Ravendi kitabın rivayet se-nedini nakletmiş Zeyd Ebu Cafer Muhammed bin Abdul Hamit bin Muhammed'e ve aynı zamanda oğlu Zehiruddin Ebul Fazl Muhammedi bin Said Ravendi'nin, Alauddin Cemalulhac Ali bin Yusuf bin Hasan'a verdiği icazeti kendi hattıyla yazmıştır. Nüshanın başlangıcında da Necibuddin Ebu Zekeriya Yahya bin Said Hezeli Hilli'nin, İzuddin Hasan bin Ali bin Muhammed bin Ali'ye (İbn-i Eldebzir-i Hüseyini diye meşhurdur.) verdiği icazet ise 7 Şaban 655 tarihiyle ka-yıtlıdır.

Bu nüsha da Ayetullah'il Uzma Necefi-i Meraşi'nin kütüphanesinde 5690 numarada

korunmaktadır. (Fihristi Kütüphane 13/105)

29-) 6. Asır nüshası

Bu nüsha da oldukça nefis ve eski bir nüsha olup say-faları karışmıştır. Bu nüsha da Ayetullah'il Uzma Necefi-i Meraşi'nin kütüphanesinde 4918 numarada korunmaktadır. (Fihristi Kütüphane

13/105)

30-) 6. Asır Nühası

Bu nüshada hutbelerden bir bölümüne yer vermiştir; aynı zamanda tashih ve mukabele edilmiştir. Bu nüsha da Ayetullah'il Uzma Necefi-i Meraşi'nin kütüphanesinde 3341 numarada

korunmaktadır. (Fihristi Kütüphane 9/117)

31-) 6. Asır nüshası

Bu nüshayı Fahrüddin Nasiri Emini, Asdan-i Kutsi-i Rezevi'ye hediye etmiştir ve 11736 numarada kayıtlıdır.

32-) 6. Veya 7. Asır Nüshası

Bu nüsha haşiye talik ve eski şerhlerden oluşmaktadır. Bu nüshayı Hacı Seyyid Muhammed Cezayir'inin yanında gördüm. İlk sayfası ve sondan birkaç sayfası düşmüştür.

33-) 601. Yıl Nüshası

Bu nüsha Yakut bin Abdullah Nuri'nin hattıyla 601 Zilkade, 10. Gün Çarşamba günü tarihinde yazılmıştır ve kitabın adının karşısında bu şahsın meşhur hattat Yakut Mutesemi Abbas olduğu yazılmış ve "Nuri" diye imzalanmıştır. Bu da Bağdat Cüneydi Bağdadi'nin halifellerinden biri olan

Ebu Hasan Nuri ile sahip olduğu irtibat ve saygı sebebiyle olmuştur.

Bu mülûki ve nefis nüsha Hasan Paşa-i Celili Musuli kütüphanesinden Evkaf-i Musul kütüphanesine intikal etti-rilmiştir. Ve 27/25 numarada kayıtlıdır. (Fihristi Kitaphane 1/224

Maktutat'il Mevsul, Davut Çelebi, s. 128)

Ayetullah'il Uzma Necefi-i Meraşi'nin kütüphanesinde Hasan bin Haydar Şirazi'nin 1099 tarihinde yazdığı nüsha da 774 numarada korunmakta olup Yakut'un bu nüshasından istinsah

edilmiştir. (Fihrist-i Kitaphane, 2/382)

34-) 604. Yıl Nüshası

Musul'da yazılmıştır, daha sonra bağnaz bir insanın eline düşmüştür, bu şahıs tahrif edip "Aleyhisselam" cümlelerini değiştirip "raziyellahu anhu" diye yazmıştır.

Bu nüsha Medrese-i Nemazi Huy kütüphanesinde 3000 numarada korunmaktadır.

35-) 604 Yıl nüshası

Muhammed bin Ali Alevi Hüseyini Mametiri hattıyla H. 604 Zilkade ayı Pazartesi tarihiyle yazılmıştır. H. 706 yılı 8. Rebiulevvel Çarşamba günü tarihinde yazılmış olan Mevlana Hasan bin Hüseyin Şii Sebzevari'nin nüshasıyla tashih ve mukabele edilmiştir. Bu işi Cemal bin Şah

Muhammed Fesai 1053 yılında sona erdirmiştir. Bu nüshayı eski milli şura meclisi kütüphanesinde 7075 nu-marada gördüm.

36-) 608 yıl nüshası

Bu nüsha Ali bin Tahir bin Ebi Sait hattıyla 608 yılı 7 Sefer tarihiyle yazılmıştır. Üstat Edip Ebu Yusuf Yakub bin Ahmet Nişaburi'nin hattı üzerinden istinsah edilmiş ve onun nüshasıyla mukabele ve tashih edilmiştir. Sonunda da Ahd-i Musennef nüshasından eklemeler yapılmıştır.

Bu nüsha Tahran Üniversitesi Merkez kütüphanesi 1783 numarada korunmaktadır. (Fihristi Kitaphane, 8/334)

37-) 615 yılı Nüshası

Bu nüsha Abdulgafur bin Abdulgaffar bin Ahmet hat-tıyla 615 tarihiyle yazılmıştır. Bu nüsha Sultan 3. Ahmet kütüphanesinde-İstanbul Topkapı Sarayında- 2656 numarada korunmaktadır. Fih-risti Arabi-i Kitaphane, 4/221

38-) 631. Yıl nüshası

Ebu er-Rıza Seyyid Fazlullah Ravendi'nin torunu Ha-san bin Muhammed bin Abdullah bin Ali Caferi Hüseyini hattıyla 631 Zilkade tarihiyle yazılmıştır. Bu müluki Ve nefis nüshayı Seyyid Muhammed Kazim Tabatabai Yezdi'nin oğlu Seyyid Muhammed Yezdi'nin varislerinin yanında gördüm. Bu nüshada besmele ve bazı başlıklar kufi hattıyla yazılmıştır. Müstedrek'ul Vesail 3/494, ez- Zeria 24/413, Mesadir-u Nehc'il Belağa, 1/ 192